

[Žmogaus kova prieš valdžią - tai atminties kova prieš užmaršumą](#) :: Your Favorite Site

Kūčios

Kūčių vardas kilęs iš ritualinio patiekalo - kūčia.

Ją gamindavo iš šutintų kviečių, miežių, kruopų, žirnių, pupų su aguonų pienu ar medumi ir vaišino mirusiųjų protėvių vėles. Kalbininkas Kazimieras Būga tvirtino, kad lietuviai žodį „kūčia“ dar dvyliktajame amžiuje per rytų slavus pasiskolino iš graikų. Kūčias šventė dar iki krikščionybės įvedimo. Jeigu jos būtų atėjusios su krikščionyste, tai, kalbininko manymu, šventę vadintume lenkiškai. Kūčiomis vadino apeigų vakariene, o pagal ją – ir visą dieną. Kūčių diena pilna draudimų. Iki Kūčių visi stengėsi baigti svarbesnius darbus. Tą dieną nieko negalima sukti, nes avys kvaituliu eis, negalima nieko siūti, nes gyvuliai sunkiai atsives, negalima verpti, malti, malkų skaldyti, kultti, nes tikėjo, kad triukšmingi darbai sukels ateinančios vasaros audras, o tos galinčios pakenkti pasėliams, gyvuliams, trobesiams ir žmonėms. Tai similinė (paremta panašumu) magija: tikima, jog veiksmas gali sukelti panašų atoveiksmį. Moterys nepalikdavo nesuverpto kuodelio, nes manė, kad į jį galinčios prispaudyti laumės. Daugiausia darbo Kūčių dieną turi moterys – joms ne tik reikia pagaminti valgių Kūčių vakarienei bei Kalėdoms, bet ir sutvarkyti namus, pačioms pasiruošti. Vyrai stengiasi nesimaišyti moterims po kojų, todėl tvarkosi apie namus. Kokius patiekalus ruošė Kūčių stalui? Negalima valgyti mėsos, todėl visi patiekalai iš augalinės kilmės produktų ir žuvies. Aukštaitijoje virdavo miežinę košę. Vidurio Lietuvoje – virtinius, įdarytus grybais. Suvalkiečiai virė džiovintų baravykų sriubą. Beveik visoj Lietuvoj kepė prėskučius, dar vadinamus šližikais, parpeliais. Juos kepa iš kvietinių miltų mielinės tešlos (pasninkiškus). Tik dabartinės šeimninės ima ir persistengia – prėskučiai dažnai nesiskiria nuo geriausios tešlos sausainių. Prėskučius valgo užpiltus su aguonų pienu arba su kisieliu. Kisielių virdavo iš avižinių miltų, spanguolių arba džiovintų vaisių. Du paskutinius virė su krakmolu. Avižinis kisielis yra seniausias. Iš vakaro užplikytus miltus užraugia šiltoje vietoje. Kad pranyktų gailus avižų skonis, įdėdavo medžio anglių. Rytmetį tyrę perkošdavo, pridėdavo druskos ir pavirdavo. Žemaičiai Kūčių vakarienei virė koptistus su žirniais, gamino cibulynę – į vandenį smulkiai pripiaustydavo svogūnų, įmesdavo sutrintą silkės galvą, keptą ant žarijų, įberdavo druskos ir pipirų. Abu valgius valgė su virtomis bulvėmis. Kalėdoms irgi ruošiasi iš vakaro – kepa žąsį, kumpį, vyrai užraugia alų. Moterys skuba sutvarkyti trobą – mazgoja sienas, suolus, stalus, grindis. Pavakary vyrai skuba į pirtį. Po jų praustis eina moterys. Sėsti prie Kūčių stalo svarbu ne tik susitvarkiusiems, bet svarbiausia – gražinus visiems skolas. Jei to nepadarysi, - visus metus skolose skėsi. Reikia atsisteisti su kaimynais ir artimiesiems už padarytas skriaudas, pamiršti pykčius, nesutarimus. Ypač saugotasi Kūčių dieną pyktis, nes tada visus metus pyksiesi. Negalima tokį vakarą pamiršti vienišo kaimyno. Jei negalima jų pakviesti vakarienes, reikia nors valgio nunešti. Kūčių dieną valgydavo mažai, o dažnas stengėsi nieko neimti į burną, todėl visi laukė vakarienes. Dažniausiai prie stalo sėdavo patekėjus Vakarinei žvaigždei. Šeimnininkas iš daržinės atsineša kuokštelį šieno, pakloja ant stalo. Tada šeimnininkė užtiesia stalą gražiausia balta staltiese. Daug kur Lietuvoje po stalu numesdavo javų pėdą ir arklio pavalkus. Tada jau neša ant stalo valgius. Paprastai stengėsi, kad patiekalų būtų dvylika, tiek, kiek metai turi mėnesių. Pirmiausia prie stalo sėdasi seniausias šeimos narys. Rytų Lietuvoje ir Dzūkijoje vyriausias šeimos narys neša apie pirkią „kūčių duoną“. Šitai apeigai jis specialiai apsirėdo. Antai apie Kupiškį šeimnininkas apsilkdavo ilgus baltus trinyčius, susijuosdavo juoda juosta, ant galvos užsidėdavo tam pasiūtą kepurę. Kartais eina ne aplink pirkią, bet apie stalą. Eina tris kartus. Etnigrafės A. Vyšniauskaitės nuomone, taip vaizduodavo Senelį (Dievą, mirusį protėvį), kuris išprašo pas savuosius Kūčių. Prie stalo sėdavo ir samdyta šeimyna. Vyriausias arba šeimnininkas pasveikina visus, sulaukusius Kūčių, padėkoja už gerą metų derlių, linki sulaukti kitų Kūčių. Po to laužo duoną ir visiems dalija. Dabar visiems dalija paplotelį (kalėdaitį). Kūčiauja susikaupę. Prisimena praėjusius metus, ką jie atnešė gero ar blogo. Nepamiršta šeimos narių, kurie dėl įvairių priežasčių negali būti kartu. Tikėjo, kas ilgiau Kūčias valgys, tas ilgiau gyvens, tam namai liks; kas pirmas pavalgys, tam seksis pirmam darbus nudirbti. Pavalgiusi motina žeria ant vaikų kviečius: kuris daugiau paragaus, tas turtingiau gyvens. Pavalgius stalo nenukrausto. Tiki, jog naktį ateis mirusiųjų vėlės. Joms per Kūčias rodoma ypatinga pagarba. Toj vietoj, kur sėdėdavo miręs šeimos narys, stato stiklinę alaus. Sako, kad Kūčių naktį mirusieji ateina namų apžiūrėti ir giminių aplankyti. Šeimnininkas po truputį visų valgių nuneša į tvartą gyvuliams. Tautosakininkės B. Kerbedytės nuomone, taip galima aiškinti kaip maisto dalijimąsi su svetimais. Šitai siekiama suartėti, prisijaukinti, padaryti nekenksmingus ir sau pačiam su jais suartėti. Šienas po staltiese lyg ir rodo, kad žmonės valgių gyvulių maistą. Žmonės jau pamiršo senąjį šieno klojimo po staltiese prasmę ir aiškina, kad tai primena Kristaus gimimą ant šieno. Rytjaus dieną tą šieną išdalija gyvuliams. Pagarbą gyvuliams, medžiams taip pat galima sieti su pagarba mirusiems, nes baltai, kaip ir kiti indoeuropiečiai, mirusiuosius įsivaizduodavo toliau gyvenant kaip gyvulius, medžius, paukščius. Pavalgius prasideda būrimai. Iš po staltiesės traukia šiaudus ar šieną. Kas ilgiausia ištrauks, tas ilgiausiai ir gyvens. Tikėta, kuri moteris ištrauks ilgiausia šiaudelį, linus reikia sėti jos daliai, tada geriau derėsia. Mergina, ištraukusi trumpiausią šiaudelį, netrukus ištekės, kas storiausia – laimingas bus. Merginos, išbėgusios į lauką, klauso šunų lojimo. Iš kurios pusės išgirsta, iš tos pusės vyrą gaus. Neša trobon glėbį malkų ir, pabėrusios aslon, skaičiuoja. Jei pora – ištekės, jei poros nėra, dar reikės palaukti. Tą patį daro apglėbusios tvoros pinučius. Jei lauke per vartus ar namo stogą spirsi batą, į kurią pusę atsisuks bato nosis, ton pusėn nutekėsi. Merginos padeda ant slenksčio po prėskutį ir šaukia šunį. Katros pirmą prėskutį šuo suėdė, ta pirmoji ištekės.